

Plattelands
Ontwikkelings
Programma
Regiebureau

Door kennis verbonden

Publieksversie Jaarverslag 2020
over de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2022

Bert Karel van Karel Bolbloemen

Samenvatting

Dit jaarverslag gaat over de uitvoering van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) in 2020. Het programma draagt bij aan de ontwikkeling van het Nederlandse platteland door een concurrerende, duurzame en innovatieve landbouw te stimuleren én de biodiversiteit te versterken. De derde POP-periode (POP3) liep formeel van 2014 tot en met 2020; het totale subsidiebedrag was 1,6 miljard euro. In 2020 is besloten om het programma met twee jaar te verlengen, omdat de onderhandelingen over het nieuwe GLB extra tijd vergden. Het POP3 gaat door als POP3+ tot het nieuwe Europees landbouwbeleid (GLB) van start gaat. Voor POP3+ komt vanaf 2021 extra budget beschikbaar.

Het jaarverslag beschrijft de voortgang van het programma per thema. Interviews met POP3-begunstigden en mooie beelden laten zien hoe POP3 bijdraagt aan een vitaal platteland, waar boeren investeren in een duurzame en innovatieve landbouw en een goede boterham verdienen, burgers en boeren met elkaar in verbinding staan en we met z'n allen genieten van een prachtige natuur en biodiversiteit.

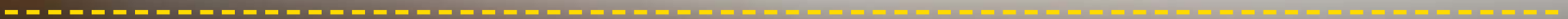
Inhoud

Samenvatting	2
Voorwoord	5
POP in het kort	6
Voortgang POP3	8
Interview “ElkeMelk: de beste melk ter wereld”	10
Thema 1 Verduurzaming, concurrentiekracht en jonge boeren	14
Infographic: Jonge Landbouwers-regeling (JoLa)	18
Thema 2 Samenwerken voor innovatie en kennisoverdracht	19
Interview “We hebben elkaar nodig om meters te maken”	21
Thema 3 Agrarisch natuurbeheer en biodiversiteit	25
Interview “Iedereen blij met herinrichting Nieuwe Drostendiep”	28
Thema 4 Water	32
Interview “Appelcider voor landschapsherstel”	34
Thema 5 LEADER (sociaaleconomische ontwikkelingen van het platteland)	38
Interview “Met minder dieren meer verdienen”	40
Communicatie	44
Colofon	48

Eieren van Fladderfarm

Voorwoord

Als we later terugdenken aan 2020 dan zullen de woorden COVID-pandemie en lockdown als eerste te binnen schieten. 2020 was een heel bijzonder jaar, waarbij velen zich enorm hebben ingespannen om ondanks alle beperkingen de zaken zo goed mogelijk door te laten lopen. In ons werk veelal vanuit het thuishkantoor. In deze publieksvriendelijke versie van het jaarverslag kijken we terug op wat in 2020 in het POP3 is gerealiseerd.

Met tevredenheid terugkijken

Ondanks COVID-19 kijk ik met tevredenheid en gepaste trots terug op alle harde werkers die in 2020 vanuit Rijk, provincies, waterschappen, in beleid of uitvoering actief waren in het POP3. We hebben in 2020 het gehele beschikbare budget vastgelegd. Eind 2023 zal moeten blijken of alle toegezegde middelen ook inderdaad besteed zijn, maar vooralsnog liggen we goed op koers. Door het steeds meer beschikbaar komen van resultaten van POP3-projecten en door nieuwe samenwerkingen hebben we belangrijke slagen in kennisdeling gemaakt richting boerenerf.

Afbouwen, doorbouwen en vernieuwen

Aanvankelijk zou het programma in 2020 eindigen. Door vertraging in de besluitvorming rond het toekomstige Europees landbouwbeleid (GLB) is een transitieperiode vastgesteld en hebben Rijk, provincies en waterschappen, na de nodige consultaties, besloten om het POP3 met twee jaar te verlengen: POP3+. Met de ambitie om nog meer focus te leggen op stikstof en toekomstbestendige landbouw. Parallel daaraan zijn

ook eerste voorstellen voor het gebruik van de Europese COVID-herstelfondsmiddelen voorbereid. De middelen zullen worden toegevoegd aan POP3+. Tot slot is veel aandacht uitgegaan naar de voorbereiding van het Nationaal Strategisch Plan voor het GLB. Dit laatste valt formeel niet onder het POP3, maar op deskundigheid van medewerkers uit verschillende organisaties die bij POP3 betrokken zijn is een groot beroep gedaan. Daarmee is een belangrijke basis gelegd voor de toekomst.

Resultaat telt

Het jaarverslag laat in woord en getal zien wat is bereikt met het programma. In de verhalen komt tot uitdrukking welke waarde het programma heeft gehad voor de initiatiefnemers. Dat zijn verhalen die soms aandachtspunten geven, maar vooral energie uitstralen om te werken aan een toekomstbestendige landbouw met aandacht voor mens, dier en omgeving.

Ik wens u veel leesplezier.

Ger de Peuter

Directeur Regiebureau POP tot juli 2021

POP in het kort

Vitaal platteland

Nederland geeft met het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) invulling aan het Europese plattelandsbeleid. Het draagt bij aan de ontwikkeling van het Nederlandse platteland door een concurrerende, duurzame en innovatieve landbouw te stimuleren én de biodiversiteit te versterken. Het derde programma (POP3) liep formeel van 2014 tot en met 2020; het totale subsidiebedrag was 1,6 miljard euro. In 2020 is besloten om het programma met twee jaar te verlengen. Het POP3 gaat door als POP3+ tot het nieuwe Europees landbouwbeleid (GLB) van start gaat. Voor POP3+ komt extra geld beschikbaar.

De twaalf provincies en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) dragen samen zorg voor de uitvoering van het programma. LNV is eindverantwoordelijk. Het Regiebureau POP ondersteunt bij de implementatie en de begeleiding van de uitvoering van het POP3. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) fungeert als betaalorgaan.

Thema's POP3

Het Nederlandse POP3 richt zich op vijf thema's:

1. [Verduurzaming, concurrentiekracht en jonge boeren](#)
2. [Innovatie en kennisoverdracht](#)
3. [Agrarisch natuurbeheer en biodiversiteit](#)
4. [Water](#)
5. [LEADER \(sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland\)](#)

Openstellingen

Het totale subsidiebedrag wordt uitgegeven door ieder jaar een deel beschikbaar te stellen. Dit gebeurt via openstellingen door het Rijk en de provincies, waarbij de doelgroep een subsidieaanvraag kan indienen voor een bepaald type project. Schematisch ziet dit proces er als volgt uit:

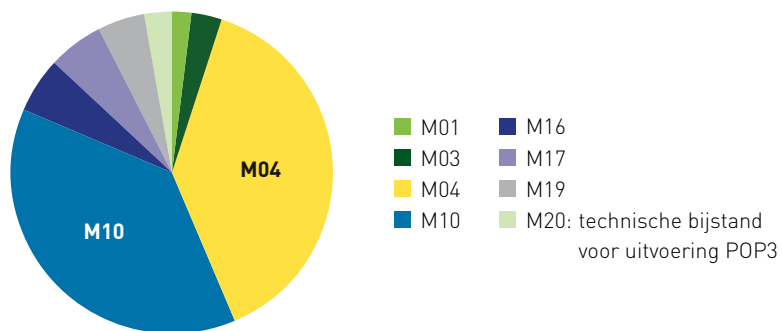

Geselecteerde subsidiemaatregelen

Nederland heeft zeven subsidiemaatregelen gekozen die bijdragen aan de POP3-thema's:

- Maatregel 01: Kennisoverdracht en voorlichtingsacties
- Maatregel 03: Kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten en levensmiddelen
- Maatregel 04: Investerings
- Maatregel 10: Agromilieu en klimaatsteun
- Maatregel 16: Samenwerking voor innovatie/European Innovation Partnership (EIP)
- Maatregel 17: Risicomanagement
- Maatregel 19: LEADER

Figuur 1. Verdeling van de EU-middelen voor POP3 over de maatregelen op 31 december 2020

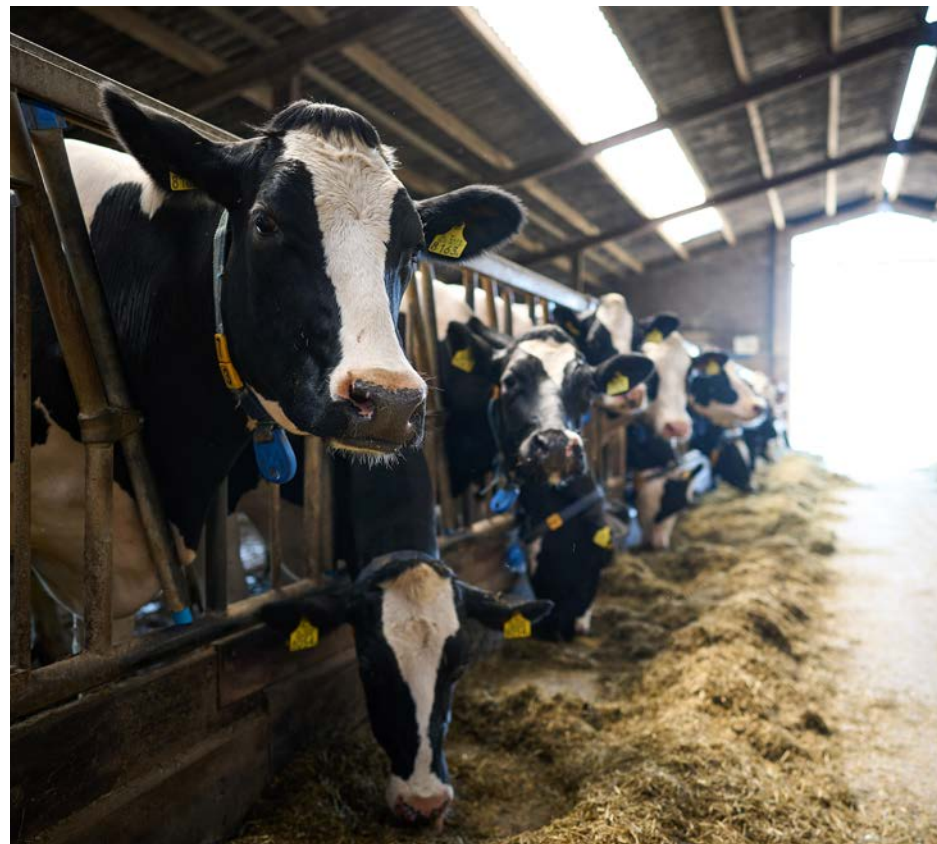
Voortgang POP3

Oorspronkelijk was 2020 het laatste jaar, waarin budget voor de uitvoering van het POP3 beschikbaar is gesteld. Voor alle middelen die de EU voor Nederland voor POP3 heeft gereserveerd zijn inmiddels subsidiebeschikkingen afgegeven ('het geld is belegd'). Daarmee is een belangrijke stap gezet naar een volledige financiële afronding van het programma. Gesubsidieerde projecten mogen tot uiterlijk 2023 hun resultaat opleveren. 2020 was ook het jaar van de coronapandemie. Ondanks de crisis ging het POP3 door, al liepen enkele projecten vertraging op.

Resultaten zichtbaar

In deze fase van het POP3 komen steeds meer projecten tot een afronding en een inhoudelijk resultaat. Resultaten die belangrijk zijn voor de praktijk. In 2020 ging veel aandacht uit naar samenwerken met andere programma's en het breder delen van opgedane kennis en ervaringen.

Anderzijds stond 2020 in het teken van de voorbereiding op de verlengingsperiode POP3+: twee extra programmajaren in 2021 en 2022 met focus op stikstof en toekomstbestendige landbouw als voorbereiding op het nieuwe GLB.

Overprogrammering

Eind 2020 is meer dan 100% van het beschikbare Europese budget betaald of toegezegd; in 2019 was dat 91%. Door méér toe te zeggen dan het beschikbare budget (overprogrammering), wordt voorkomen dat Europees geld dat beschikbaar is voor Nederland, onbesteed blijft als projecten onverhoopt niet doorgaan of goedkoper uitvallen dan gedacht. In de periode 2014 tot en met 2020 is van ruim 10.000 aanvragers de subsidieaanvraag gehonoreerd; vorig jaar was dat aantal 8.500.

Minder openstellingen

In 2020 zijn er 23 provinciale openstellingen gestart; in 2019 waren dat 90 openstellingen. 12 van deze openstellingen betreffen de jaarlijkse provinciale openstelling van de Jonge Landbouwers-regeling. Het ministerie van LNV heeft daarnaast in 2020 de Brede weersverzekering opengesteld. Er waren in 2020 minder openstellingen dan in 2019, doordat 2020 oorspronkelijk het laatste programmajaar zou zijn en veel van het budget al belegd was.

■ Toegezegd

Subsidieaanvraag is gehonoreerd en project is in uitvoering. Bedrag is gereserveerd om de projectkosten te kunnen betalen als aan de voorwaarden is voldaan.

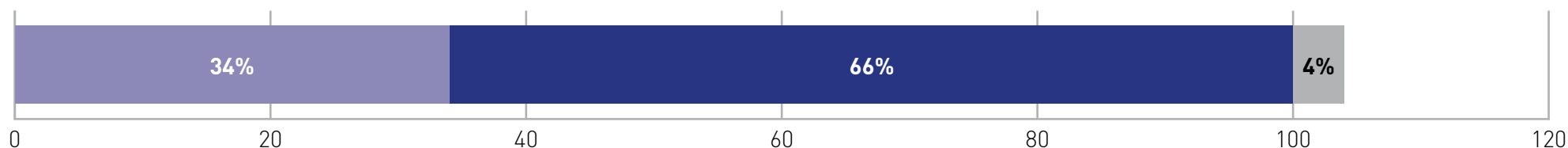
■ Betaald

Project is uitgevoerd en betaald aan de subsidieaanvrager, na uitvoering van alle controles.

■ Overgeprogrammeerd

Er is meer budget toegezegd dan dat er beschikbaar is.

Figuur 2. Overzicht uitputting EU-middelen voor POP3 op 31 december 2020 (totaalbudget € 825 miljoen)

Interview

“ElkeMelk: de beste melk ter wereld

Het familiebedrijf 'De Hazendonkhoeve' in Molenaarsgraaf heeft een uniek concept in de afzet van verse koemelk. Geen koeienmelk, want de melk van elke individuele koe komt in een aparte fles. “Deze melk zit 10 minuten na het melken in de fles, wordt per melkbeurt gecontroleerd op kwaliteit en bevat alle natuurlijke voedingsstoffen. Beter kan niet”, zegt melkveehouder Matthijs Baan enthousiast.

Melkveehouder Matthijs Baan van ElkeMelk in het Zuid-Hollandse Molenaarsgraaf.

Van bulk naar uniek product

In 2017 ging met POP-geld van de EU en de provincie Zuid-Holland het project 'Melk van 1 koe' van start. Looptijd: 2 jaar. Doel: In plaats van het bulkproduct melk, een uniek product te maken van melk, waarmee meerwaarde wordt gecreëerd en de relatie tussen koe, boer en consument wordt hersteld. Dit mondde uit in de productie van [ElkeMelk](#).

Consumenten die melk kunnen kopen van een individuele koe. Dat is volgens Matthijs Baan uniek in de wereld. Hij melkt 120 koeien en is erg gedreven om het bewustzijn over voeding bij consumenten te vergroten. Te beginnen op zijn eigen melkveebedrijf. "We produceren sinds twee jaar ElkeMelk. Na elke melkbeurt gaat de melk van een individuele koe via het

speciaal gemaakte systeem direct in flessen, waarop een label met de naam van de koe komt. Als consumenten de QR-code op een fles scannen en die naam invullen, zien ze de koe", vertelt Baan. "De tijd van de melkbeurt komt in beeld en een score van eiwit-, vet- en lactosegehalte van deze koe ten opzichte van het gemiddelde van alle koeien op ons bedrijf."

Investeren in techniek

De koeien van Baan worden met twee DeLaval melkrobots gemolken. "Melken met robots is een voorwaarde om de melk van elke koe apart te kunnen houden. We hebben heel veel geïnvesteerd in de techniek, de vullijn en een pasteur om het bottelen van melk en het labelen van de flessen mogelijk te maken." Voor de techniek heeft Baan een

POP-subsidie gehad. “Maar dat was op de totale kosten een kleine bijdrage. Voorlopig is de winst nog niet groot en staat het verbinden van stad en platteland voor ons voorop. Via ElkeMelk krijgen we heel veel telefoontjes en mailtjes met vragen over onze koeien en de productie van melk. Dat vind ik fantastisch, want dan kan ik het echte verhaal van de koe, boer en milieu vertellen. En krijgen boeren en burgers meer waardering voor elkaar.”

‘Loeiverse’ melk snel in winkelschap

De flessen ElkeMelk gaan naar een distributiecentrum van Albert Heijn en deze melk wordt in alle AH-fialen in heel Nederland verkocht. “De tijd tussen het melken van een koe en het vullen van een fles met deze

melk is vijf dagen korter dan bij reguliere melk. Dat komt de smaak ten goede. ElkeMelk heeft ook meer voedingswaarde dan reguliere melk, omdat er geen ingrediënten, zoals vet, eiwit en lactose, uit de melk worden gehaald”, vertelt Baan. Het scannen van QR-codes leidt bij consumenten tot talloze reacties, een kleine selectie: ‘Wat een heerlijke romige melk’, ‘Deze melk is een topproduct, dit vinden we niet in België, proficiat’, ‘Geweldig om te zien hoe de koe eruitziet wiens melk ik drink’ en ‘Geertje 62 maakt heerlijke melk! Vol van smaak en toch fris!’.

“De afzet van ElkeMelk neemt langzaam, maar gestaag toe. We verwerken 3.500 flessen per etmaal en hopen nog verder te groeien. Ook de Jumbo heeft interesse in ElkeMelk, daar starten we binnenkort met een pilot”, zegt Baan. Zijn hartenwens is dat in de toekomst meer melkveehouders bij ElkeMelk aansluiten en dat er in elke regio ElkeMelk wordt geproduceerd. “De meerpijs in het winkelschap van ElkeMelk is 20% hoger dan van reguliere melk. Veel hoger willen we niet gaan om het voor iedereen betaalbaar te houden.”

“

Het echte verhaal van de
koe, de boer en het milieu

Thema 1

Verduurzaming, concurrentiekracht en jonge boeren

Landbouwers kunnen POP3-subsidie aanvragen voor investeringen die hun bedrijfsvoering verbeteren en verduurzamen. Op die manier wordt de agrarische bedrijfsstructuur versterkt en wil Nederland haar concurrentiepositie handhaven. Tegelijkertijd draagt Nederland bij aan de natuur- en milieudoelstellingen die met het POP3 worden nagestreefd.

Jonge boeren

Jonge boeren tot en met 40 jaar kunnen subsidie aanvragen om te investeren in verduurzaming na bedrijfsovername. Dat is geregeld in de Jonge Landbouwers-regeling (JoLa). Een infographic over de

JoLa staat op [pagina 18](#). Vaak hebben jonge agrarische ondernemers slechts een beperkte investeringscapaciteit als zij een landbouwbedrijf overnemen, terwijl zij van groot belang zijn voor de toekomst en het vernieuwend vermogen van de sector.

In 2020 hebben alle twaalf de provincies de JoLa-regeling opengesteld; deze liep door in 2021.

Figuur 3. Uitputting budget Versterken agrarische bedrijfsstructuur op 31 december 2020 (totaalbudget EU en nationaal € 283 miljoen)

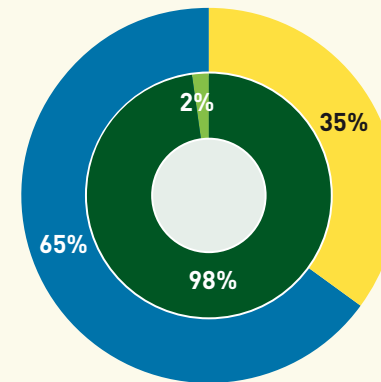

Maatregelen om de agrarische bedrijfsstructuur te versterken en te verduurzamen

a. Kwaliteitsregeling Kalversector

- Opengesteld in de periode 2017 t/m 2019.
- Stimulans voor deelname aan een vrijwillig kwaliteitssysteem met het oog op gezondheid van mens en dier en dierenwelzijn.
- Inmiddels doen 1.796 bedrijven mee aan deze regeling. Dat zijn praktisch alle kalverhouderijen in Nederland.
- Deelnemers moeten voldoen aan de eisen van de Kwaliteitsregeling Kalveren.
- Deelnemers ontvangen tot en met uiterlijk 2021 jaarlijks maximaal € 3.000.
- Voor de deelnemende kalverhouderijen is een bedrag van € 26,4 mln. beschikbaar.
- De regeling kan gezien worden als ondersteuning van een *license to produce*, wat leidt tot veel deelnemers.

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 1.828

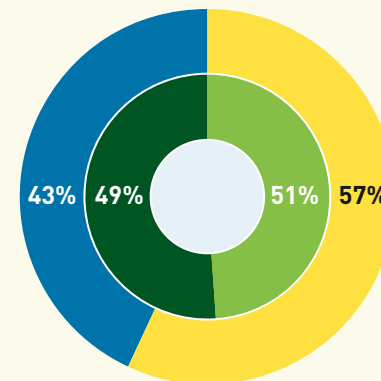
■ Afgerond
■ Afgevallen

Totaalbudget: € 26,4 miljoen

■ Betaald
■ Toegezegd

b. Fysieke investering voor innovatie en modernisering agrarische bedrijven

- Maatregel gericht op het versterken van een economisch rendabele bedrijfsvoering en verduurzaming.
- Enkele openstellingen zijn specifiek gericht op de verbetering van waterkwaliteit en het waterbeheersysteem (reductie van emissie van nutriënten).
- In 2020 waren er relatief veel nieuwe aanvragen, waardoor het beschikbare budget ruimschoots werd overschreden. Enkele provincies verhoogden het budget, zodat een groter aantal aanvragen kon worden goedgekeurd.
- Het grote aantal aanvragen leidde vorig jaar tot een langere doorlooptijd van de besluitvorming. In 2020 zijn de achterstanden ingelopen. De meeste aanvragen werden binnen de wettelijke termijn afgehandeld.
- 1.537 landbouwbedrijven nemen op 31 december 2020 deel aan deze regeling. Dat zijn er 267 meer dan in 2019.

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 3.142

■ Afgerond
■ Afgevallen

Totaalbudget: € 115 miljoen

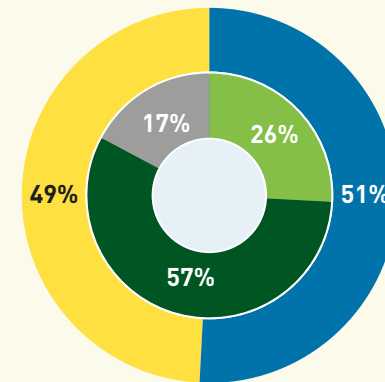
■ Betaald
■ Toegezegd

c. Jonge landbouwers

- De Jonge Landbouwers-regeling (JoLa-regeling) richt zich op (innovatieve) investeringen die bijdragen aan duurzaamheid en dierenwelzijn.
- Van 2016-2020 is de regeling 6 keer opengesteld door alle provincies met wisselend succes.
- Op 31 december 2020 hebben in totaal 2.025 jonge landbouwers deelgenomen aan de JoLa-regeling.
- In december 2020 is een nieuwe openstelling gestart met een looptijd tot medio februari 2021.
- De investeringslijst is ook in 2020 in samenwerking met de doelgroep geactualiseerd.
- Het Regiebureau POP publiceerde een nieuwsbericht over de [JoLa-regeling 2020 mét infographic](#).

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 3.375

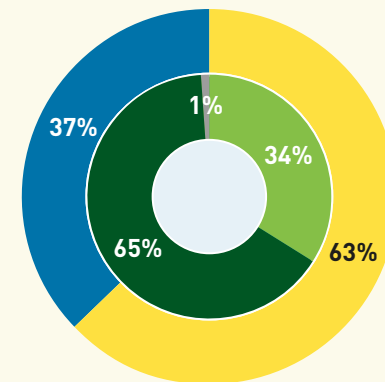
- Afgerond
- Afgevallen
- In behandeling

Totaalbudget: € 34,5 miljoen

- Betaald
- Toegezegd

d. Verbetering van de verkavelingsstructuur landbouwbedrijven

- Maatregel waardoor de landbouwstructuur efficiënter en economisch meer rendabel wordt ingericht.
- Levert ook een bijdrage aan het bereiken van natuur-, milieu-, en waterdoelstellingen.
- Mede vanwege de ingewikkelde tendersystematiek heeft de verkavelingsregeling weinig belangstelling.
- Vooral kleinschalige algemene projecten hebben een aanvraag ingediend.
- Enkele provincies hebben de regeling ingezet voor de verplaatsing van glastuinbouwbedrijven.
- 64 projecten hebben een subsidietoezegging ontvangen.
- In totaal is voor € 41 mln. subsidie verleend.

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 98

- Afgerond
- Afgevallen
- In behandeling

Totaalbudget: € 41,1 miljoen

- Betaald
- Toegezegd

e. Risicobeheer: Regeling Brede weersverzekering

- Regeling Brede weersverzekering: verzekering tegen schade aan gewassen door ongunstige weersomstandigheden.
- Verzekering geldt voor alle teelten in de open lucht, met uitzondering van grasland.
- Behoefte voor deze verzekering is groot. Aantal deelnemende bedrijven nam toe van 1.435 in 2016 tot 1.646 in 2017, 1.722 in 2018, 1.710 in 2019 en 1.981 in 2020.
- Tot en met 2020 hebben in totaal 3.156 unieke landbouwbedrijven zich verzekerd. Daarmee is de streefwaarde voor 2023 (2.500 bedrijven) ruimschoots behaald.
- Het verschil tussen het aantal unieke bedrijven en het gebruik in 2020 geeft aan dat een groot aantal bedrijven geen vervolg geeft aan het gebruik van deze verzekering.
- In totaal is er van 2015 t/m 2020 € 65,7 mln. aan de agrariërs betaald. Dat is een stijging van € 14,7 mln. ten opzichte van 2019.

JONGE LANDBOUWERS-REGELING (JOLA)

JoLa IN HET KORT

- Subsidie
- Bestemd voor **jonge landbouwers** tot en met 40 jaar
- Bedoeld voor investeringen om de boerderij te **verduurzamen**, na overname
- Levert een bijdrage aan een **viteler en duurzamer platteland**
- De **Europese Unie** en de **provincies** financieren JoLa
- Onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)

28 INVESTERINGS-CATEGORIEËN

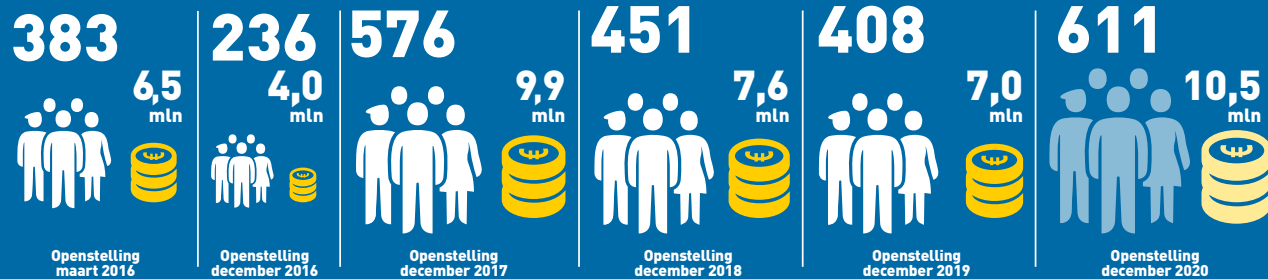
TOP 3 JoLa 2020

LANDELIJKE REGELING

UITGEVOERD PER PROVINCIE

AANVRAGEN EN BEDRAGEN

PEILDATUM: 1 MAART 2021

EUROPEES LANDBOUWFONDOS VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING: EUROPA INVESTEERT IN ZIJN PLATTELAND

Plattelands Ontwikkelings Programma Regiebureau

Thema 2

Samenwerken voor innovatie en kennisoverdracht

In het POP3 is geld beschikbaar om innovaties in de landbouw te stimuleren. Ook wordt de verspreiding van de opgedane kennis gestimuleerd. Door innovaties ontstaan nieuwe verdienmogelijkheden voor boeren en tuinders en wordt de landbouw duurzamer. Hierbij kan het gaan om een nieuwe techniek, een nieuw product of de vernieuwing van een proces.

Samenwerken voor innovatie

Bij de maatregel 'Samenwerking voor innovatie' gaan deelnemers in divers samengestelde groepen met een innovatief idee of probleem aan de slag. Praktijkvragen zijn leidend. Er is ook een Europees netwerk, speciaal gericht op innovaties: het Europees Innovatie Partnerschap voor de landbouw (European Innovation Partnership, EIP-AGRI).

Kennisverspreiding

De ontwikkelde kennis over innovaties kan door bijvoorbeeld demonstratie, ondernemerscoaching of voorlichting worden verspreid.

In 2020 heeft het Regiebureau POP door Bureau Bartels een [inhoudelijke evaluatie](#) laten uitvoeren naar de maatregel 'Kennisverspreiding'.

Uit de evaluatie komt naar voren dat de maatregel 'Kennisverspreiding' effectief is voor het kennisniveau en veranderingen in de bedrijfsvoering van de deelnemende agrariërs. Met name demonstraties en excursies worden als effectieve kennisoverdrachtsactiviteiten aangemerkt. In het onderzoek worden ook aanbevelingen geformuleerd voor de toekomst.

In 2020 zijn er binnen dit thema 2 openstellingen geweest voor de maatregel 'Samenwerking voor innovatie', beide gericht op de Veenkoloniën.

Figuur 4. Uitputting budget Samenwerken voor innovatie en kennisoverdracht op 31 december 2020 (totaalbudget EU en nationaal € 98 miljoen)

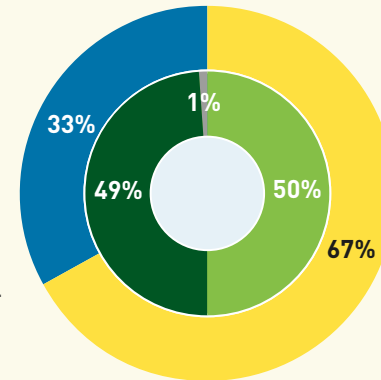

Maatregelen om innovaties door samenwerking en kennisverspreiding te bevorderen

a. Samenwerking voor innovatie, European Innovation Partnership (EIP)

- Maatregel stimuleert samenwerking tussen praktijk en wetenschap bij innovaties.
- Voorbeelden van projecten: ontwikkeling van nieuwe marktconcepten, ketenversterking, vermindering van grondstoffenverbruik, dierenwelzijn en klimaatmitigatie.
- Alle projecten worden geregistreerd als EIP-project ([European Innovation Partnership](#)) en geplaatst in de Europese EIP-database.
- Inmiddels zijn 299 projecten gestart, ruim meer dan opgenomen in het programma (180 projecten).
- Er is in totaal een bedrag van € 23,86 mln. subsidie uitbetaald.
- Vanwege de grote vraag naar deze maatregel hebben provincies besloten om het budget te verhogen.
- Adviescommissies selecteren de beste samenwerkingsprojecten, waardoor kwaliteit van de projecten toeneemt. Dit leidt wel tot meer afgewezen projecten.
- De GLB-pilots die gestart zijn in 2019 en gesubsidieerd worden uit deze maatregel zijn in volle gang ([zie ook het thema Agrarisch natuurbeheer en biodiversiteit](#)).

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 611

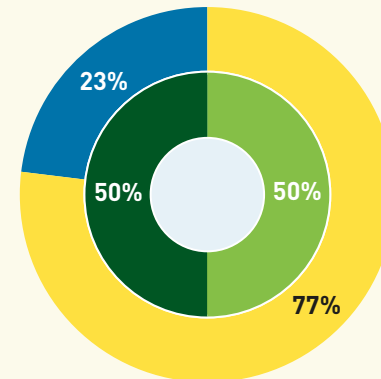
- Afgerond
- Afgevallen
- In behandeling

Totaalbudget: € 72,5 miljoen

- Betaald
- Toegezegd

b. Trainingen, workshops, ondernemerscoaching en demonstraties

- Maatregelen richten zich op kennisoverdracht van innovatieve ontwikkelingen, aangepast op de beleidsontwikkelingen van een provincie.
- Alle openstellingen leveren (meer dan) voldoende aanvragen op en voldoen aan behoefte.
- De vele aanvragen zorgen soms voor een overschrijding van het subsidieplafondbedrag.
- Aanvragen worden beoordeeld door een adviescommissie op effectiviteit en innovatie, kosteneffectiviteit en haalbaarheid. Leidt wel tot een grote hoeveelheid afvallers.
- De projecten leveren een bijdrage aan de vermindering van grondstofgebruik, klimaatmitigatie, nieuwe marktconcepten (inclusief ketenversterking) en problematiek in veenkoloniën.
- Eind 2020 is er aan 121 projecten een subsidiebedrag van € 25 mln. toegewezen.
- In totaal zijn inmiddels 11.633 deelnemers geregistreerd. De streefwaarde is 18.000 in 2023. Eind 2020 is 65% van het doel behaald.

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 242

- Afgerond
- Afgevallen

Totaalbudget: € 25,4 miljoen

- Betaald
- Toegezegd

Interview

“
We hebben elkaar
nodig om meters
te maken

“We willen alle informatie van de eerste bol die in de grond gaat tot het laatste boeket dat van de band rolt in één systeem kunnen volgen en koppelen”, legt Bert Karel van Karel Bolbloemen in Bovenkarspel de aanleiding van het project ‘Real Management in de Bollen’ uit. Dat project startte in april 2018 en is in maart 2021 afgerond.

Bert Karel van Karel Bolbloemen in het Noord-Hollandse Bovenkarspel.

Real management in de bollen

In 2018 startte met POP-geld van de EU en de provincie Noord-Holland het project '*Real management in de bollen*'. Looptijd: 3 jaar. Doelen:

- Het ontwikkelen van een data science systeem voor bollentelers en -broeiers. Het systeem verzamelt alle informatie uit de bedrijfsprocessen en ondersteunt het management in de operationele, tactische en strategische bedrijfsvoering.
- Ervoor zorgen dat de bollensector in Nederland een belangrijke speler blijft in een wereld die hoge eisen stelt, meer gedigitaliseerd is en waarin de ketenpartijen verbonden worden met *e-commerce* netwerken.

“Wij hebben zo’n twintig machines en installaties die ons gegevens leveren over onze bloembollen en de bloemen die we daarvan telen. Van informatie over de indeling van onze percelen tot de temperatuur waarop we partijen bollen koelen. Maar die zitten alleen in die afzonderlijke systemen. We hebben meer aan die informatie als we de data uit verschillende systemen combineren.”

Karel Bolbloemen teelt op 105 hectare tulpenbollen, waarvan het bedrijf 67 miljoen stelen tulpen broeit voor de verkoop in bossen en boeketten. Het hele productieproces, van het planten van de bollen tot de oogst en verwerking van de bloemen, bestaat 1 tot ruim 1,5 jaar.

Rentabiliteit en rust

De eerste vier modules van een managementinformatiesysteem zijn nu ontwikkeld. “Ons personeel, projecten en activiteiten zijn gekoppeld. Dat betekent bijvoorbeeld dat we nu tot op de minuut weten hoe ver we zijn met onze planning. Als het systeem constateert dat het werk aan de boekettenlijn minder snel gaat dan verwacht, dan zijn we meteen gewaarschuwd dat we uit de planning lopen voor het verzenden van onze exportpartijen. Daar kunnen we dus eerder op anticiperen,” zegt Karel.

“Kijk, 85 procent van hoe processen verlopen, zien we als we door de schuur lopen, op basis van onze ervaring. Maar die overige 15 procent, daarin zit net het verschil in rentabiliteit en rust. Afgelopen zomer zag ik bollenpellers die niks te doen hadden. Dan heb je de neiging om een ploeg naar huis te sturen. Nu keek ik in het systeem en zag dat het maar om een paar uur ging op het totaal van wat ze werkten. We hadden die ploeg dus zeker nodig. Mensen naar huis sturen zou onverstandig zijn geweest.”

Gebruikservaring delen

Karel werkte aan het project samen met onder meer software-ontwikkelaar Blue-bi Systems en inmiddels zes andere bollentelers. Twee van zijn medewerkers zijn bezig het systeem mee te ontwikkelen en nieuwe gebruikers te zoeken. “De grootste plus van dit project is dat we samen zo’n systeem ontwikkelen. Zeven ondernemers leveren ieder hun eigen inzichten hoe zo’n module beter kan functioneren. We kijken niet in elkaars systeem, maar we delen wel de ervaring hoe we de modules kunnen gebruiken”, zegt Karel.

En er zijn zeven financiers. Belangrijk, want het is een kostbaar project. Voor een nieuwe module moeten minimaal vijf partners meedoen om de ontwikkelkosten te dragen. “Natuurlijk hebben we wel gekeken wat er al bestond en sommige software konden we hergebruiken. Maar in de bollen lopen we voor de muziek uit met dit systeem. We hebben die samenwerking nodig om meters te maken.”

Snel maatwerk

Ruijter Bloembollen in Slootdorp heeft veertig hectare tulpenbollen en een broeierij van 20 miljoen stuks. Eigenaar Sam Ruijter: “Wij waren erg toe aan een systeem voor urenregistratie. Daar zijn er veel van, maar Blue-bi Systems bood de mogelijkheid om het met bestaande systemen op ons bedrijf te koppelen, zoals de productadministratie, de opplantmachine, de bosmachines, de besturing van de warmtepomp en verschillende klimaatsystemen in de kas en de bewaarcellen. Het is op maat gemaakt voor ons bedrijf. Het verbaasde me hoe snel Blue-bi Systems dat voor elkaar had en de kosten vielen me mee.

Op de dashboards zien we de belangrijkste gegevens, heel overzichtelijk. Niet alleen ik, ook onze medewerkers hebben meer inzicht. Zo kregen onze heftruckchauffeurs een app waarmee ze *real time* inzicht hebben in de productadministratie. Ze hoeven daarvoor niet meer naar een pc te lopen. Ook kunnen medewerkers zien hoeveel productiever ze zijn als het werk goed is voorbereid. Dat stimuleert om de randvoorwaarden vooraf op orde te hebben.”

“

We hebben meer aan informatie als we de data uit verschillende systemen combineren

Thema 3

Agrarisch natuurbeheer en biodiversiteit

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) zijn maatregelen opgenomen die een positieve bijdrage leveren aan het milieu en het klimaat. Een belangrijke maatregel is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Daarnaast zijn er investeringsregelingen.

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Voor de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer is in 2016 de maatregel 'Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)' gestart. Doel is het verbeteren van de biodiversiteit, de waterkwaliteit en het waterbergend vermogen in agrarisch gebied. ANLb richt zich onder meer op het creëren en in stand houden van leefgebieden voor diersoorten, bijvoorbeeld door weidevogelbeheer.

Er zijn 40 agrarische collectieven opgericht, die meer dan 9.500 boeren en andere grondeigenaren als leden hebben. De overheid heeft met de collectieven contracten met een looptijd van 6 jaar afgesloten om het ANLb uit te voeren. Binnen Europa is dit een unieke aanpak.

Investeringsregelingen

Het POP3 kent ook investeringsregelingen die zich richten op herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen, zoals het verbeteren van landschappen, het stimuleren van de biodiversiteit en het verbeteren van bodembeheer.

Figuur 5. Uitputting budget Verbeteren van milieu en klimaat op 31 december 2020 (totaalbudget EU en nationaal € 512 miljoen)

GLB-pilots

Ter voorbereiding van het nieuwe GLB zijn in 2019 7 pilotprojecten verdeeld over Nederland gestart. Ze worden betaald uit de POP3-maatregel '[Samenwerking voor innovatie](#)'. In de pilots testen agrarische collectieven en LTO samen nieuwe werkwijzen en methoden (de zogenoemde ecoregelingen) die een bijdrage leveren aan biodiversiteit, landschap, water, bodem en klimaat in het toekomstige GLB. Inmiddels zijn er 80 inpasbare maatregelen, gebiedsplannen, sectorplannen en maatregelenmenu's ontwikkeld. Ook is gekeken naar puntensystemen om de maatregelen te waarderen.

Uit de eerste resultaten van de pilots bleek dat agrariërs gemotiveerd zijn om bij te dragen aan verdere verduurzaming als zij zelf maatregelen kunnen selecteren die passen bij hun bedrijfsvoering, het gebied en henzelf; 'de boeren zelf aan het stuur' maakt de kans op succes groot. Belangrijk is dat de maatregelen marktconform worden beloond.

Meer informatie over de GLB-pilots is te vinden op de [website van BoerenNatuur](#).

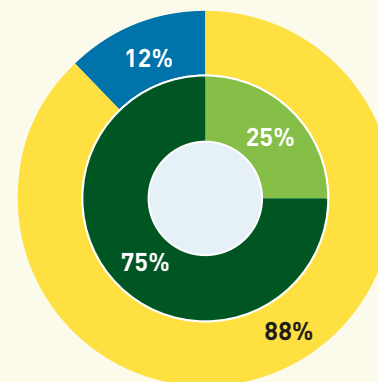

Maatregelen om het agrarisch natuurbeheer en de biodiversiteit te verbeteren

a. Niet-productieve investeringen biodiversiteit/maatregelen PAS

- Projecten leveren een bijdrage aan de doelstellingen van provincies op gebied van biodiversiteit en natuur (Natura 2000) en stikstof (Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)).
- Meeste openstellingen zijn succesvol, zelfs meer subsidie aangevraagd dan geld beschikbaar. Provincies hebben in 2020 daarom overgeprogrammeerd (meer geld verleend dan er POP3-budget beschikbaar is).
- Deze investeringsprojecten zijn vaak groot en hebben een lange looptijd.
- In 2020 zijn er geen nieuwe openstellingen geweest in deze maatregel.

Totaalaantal ingediende subsidieaanvragen: 93

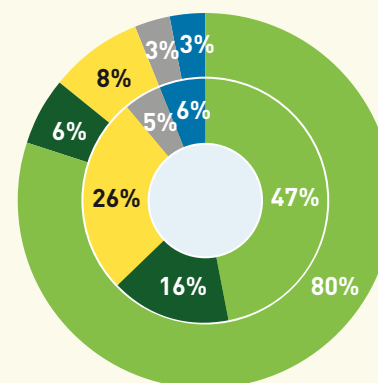
- Afgerond
- Afgevallen

Totaalbudget: € 131,6 miljoen

- Betaald
- Toegezegd

b. Agro-milieumaatregelen (Collectief Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer)

- Maatregel is gericht op het creëren van robuuste leefgebieden in het agrarisch landschap voor soorten die in de Vogel- en Habitatrichtlijn genoemd staan, waardoor met name de weide- en akkervogelstand minimaal gelijk blijft.
- Maatregel draagt ook bij aan het realiseren van de waterdoelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Met een gebiedsgerichte aanpak zorgen collectieven voor een goed beheer van de biodiversiteit en het landschap. Onder meer gericht op: aanleggen van bloeiende akkerranden en plas-drasgebieden, stimuleren van meer kruidenrijk grasland en het beheren van sloten en houtwallen.
- Bijna 84.000 hectare onder beheer van 40 agrarische collectieven.
- Er is een bedrag van € 381 mln. toegezegd en € 330 mln. betaald.
- Voor meer informatie: [Kenniskbank Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer \(ANLb\)](#) van BIJ12 en www.boerennatuur.nl.

Binnenring: Oppervlakte in 2020 (totaal 83.974 hectare)

Buitenring: Betaald in 2020 (totaal € 71,2 miljoen)

- Open grasland
- Open akkerland
- Droge dooradering
- Natte dooradering
- Water

Interview

Iedereen blij met herinrichting Nieuwe Drostendiep

Na forse wateroverlast in 2014 op landerijen in vrijwel heel Zuidoost-Drenthe stak een aantal boeren de koppen bijeen en stapte naar het waterschap. Hoe kon dit voortaan voorkomen worden? Waterschap Vechtstromen pakte de handschoen op. Het Nieuwe Drostendiep krijgt een compleet ander aanzien.

Tjeerd Dijkstra, projectleider bij waterschap Vechtstromen, bij een stuw in het Drostendiep.

Integrale gebiedsaanpak Nieuwe Drostendiep

De [integrale gebiedsaanpak Nieuwe Drostendiep](#) in Drenthe kent twee delen die met een POP3-subsidie zijn gefinancierd:

- 'Integrale gebiedsaanpak Nieuwe Drostendiep, fase 1' is gericht op klimaataanpassingen in het landbouwgebied. Doel: Bij hoge neerslag water snel afvoeren en bij droogte water vasthouden door het vervangen en automatiseren van stuwen en het renoveren en automatiseren van gemalen. Looptijd: gestart in 2017 en afgerond in 2020.
- 'Nieuwe Drostendiep, fase 2' is gericht op doelen die in de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn omschreven. Doelen: Verbeteren van de waterkwaliteit en vispasseerbaarheid door stuwen te verwijderen en de beek integraal te herinrichten met hogere waterstanden – meer water vasthouden – en weer te laten meanderen. Looptijd: gestart in 2017 en verlengd tot eind 2022.

Het definitief ontwerp voor een nieuwe inrichting van het stroomgebied van het Nieuwe Drostendiep is in juni 2021 goedgekeurd. Het beheerplan is bijna af. De ruilverkaveling om de herinrichting voor elkaar te krijgen zal eind 2021 zijn afgerond. In 2022 moet de kaarsrechte beek met vijf stuwen zijn veranderd in een meanderende waterloop, omringd door natuurgebied.

Drassige weidevogelnatuur

In totaal wordt een strook van veertig meter breed over vijf kilometer lang moerassig. Door dit drasland met flauwe oevers meandert de beek. Dat brede beekdal gaat naadloos over in vochtige weidevogelnatuur aan weerszijden. Het gebied dat straks natuurbestemming heeft, is in totaal 400 hectare, waarvan 25 van het waterschap, 175 van Natuurmonumenten en 200 van particulieren, waaronder veel boeren.

Vier vliegen in één klap

In het natuurgebied gaat de oppervlaktewaterstand flink omhoog, wat inklinking van het veen in het beekdal en verdroging van natuur voorkomt. Dankzij de stroomsnelheid en de rietoevers die zullen ontstaan, verbetert de waterkwaliteit in het Nieuwe Drostendiep.

“Het is de enige beek in het beheergebied van waterschap Vechtstromen met een hoog ambitieniveau voor de doelen van de [Kaderrichtlijn Water](#)”, zegt Tjeerd Dijkstra, projectleider bij waterschap Vechtstromen. Deze natte natuur kan bij pieken in de neerslag het overtollige water opvangen, waardoor de landbouwgrond in de omgeving minder vaak onder water staat. De 200 hectare weidevogelnatuur van particulieren is nieuwe natuur. Het is onderdeel van 1.000 ha die de provincie Drenthe sinds 2017 aanvullend wil vrijmaken voor natuur. Vier vliegen in één klap dus.

Ruilverkaveling nodig

Om het grote oppervlak weidevogelnatuur te realiseren is ruilverkaveling nodig. Sommige boeren willen graag percelen in het natuurgebied, sommige juist niet. Dijkstra: “De percelen krijgen definitief natuurbestemming. Dat betekent nogal wat. Het wordt vochtig weidevogelgrasland. Daar kan alleen jongvee weiden, mag pas na het broedseizoen gemaaid worden en mag alleen ruige mest op. De landbouwgrond wordt door de bestemmingswijziging afgewaardeerd tot 15 procent van de waarde. De eigenaars kunnen deze waardedaling nog tot eind 2021 gecompenseerd krijgen. Dus op de ruilverkaveling zit wel druk. Tegenover de beperkingen van het natuurbeheer staat het voordeel van de continuïteit. Het inkomen voor boeren uit natuurbeheer staat vast en is niet afhankelijk van tijdelijke subsidies. Elke zes jaar wordt gecontroleerd of de natuurdoelen zijn gehaald. Het is een ander inkomensplaatje, maar het kan uit.”

Enthousiaste boeren

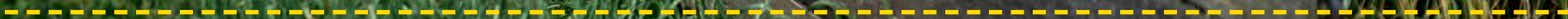
Geert Smits is voorzitter van de groep boeren die aan de wieg stond voor dit omvangrijke project. “Overheden zijn gewend de regie te nemen; een initiatief uit het veld was nieuw. Maar de samenwerking was goed en we zijn enthousiast over de ontwikkeling van het weidevogelgebied. Veel boeren spelen graag een rol in de verbetering van biodiversiteit. Er waren meer aanvragen om in het natuurgebied te mogen werken dan er gehonoreerd kunnen worden. En wat betreft de wateroverlast; het waterpeil is minder te sturen straks, maar op de bedrijven zelf zijn maatregelen genomen en er komt meer ruimte voor waterberging.”

Willem en Wendie Booij zijn melkveehouder in Benneveld. Zij melken 160 koeien. Willem: “Nu huren we nog 30 hectare in het gebied dat natuurbestemming krijgt. We zouden dat land straks graag gedeeltelijk kopen. Weidevogelbeheer is prachtig. Goede broedomstandigheden creëren, niet alles tegelijk maaien, zodat de pullen bescherming kunnen zoeken tegen roofvogels. Natuurbeheer kan best uit. De kosten van de grond zijn laag en je haalt er nog best wat hooi vanaf.”

Weidevogelbeheer
is prachtig

Thema 4

Water

In het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) is veel geld beschikbaar om de waterkwaliteit en -kwantiteit in landbouwgebieden te verbeteren. Het gaat onder meer over:

- Te hoge gehalten aan gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen. Hierdoor komt een teveel aan mineralen in het grond- en oppervlaktewater terecht, wat invloed heeft op ecosystemen.
- Het voorkomen van wateroverlast en verdroging.

Bijdrage aan wateropgave

POP3 draagt bij aan de doelen uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn. Om de totale wateropgave te realiseren worden ook andere financieringsbronnen ingezet naast POP3-maatregelen op het gebied van innovatie, investeringen, samenwerking, kennisverspreiding en niet-productieve investeringen.

Samenwerkingspartners

Voor de uitvoering van de maatregelen werken waterschappen (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer), provincies, land- en tuinbouworganisatie LTO en ministeries samen.

Extra aandacht waterkwaliteit en -kwantiteit

Verbetering van waterkwaliteit en waterkwantiteit vraagt extra aandacht. Door onder meer bemesting kan een teveel aan mineralen in het grond- en oppervlaktewater terechtkomen.

In 2020 zijn er binnen dit thema 2 openstellingen geweest.

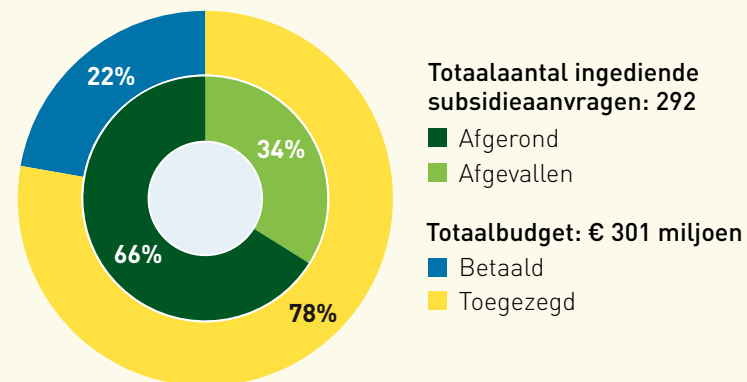
Figuur 6. Uitputting budget Verbeteren van waterkwaliteit en -kwantiteit op 31 december 2020 (totaalbudget EU en nationaal € 301 miljoen)

Maatregelen om de waterkwaliteit en -kwantiteit te verbeteren

Niet-productieve investeringen water

- Projecten leveren een bijdrage aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en het 6e actieprogramma Nitraatrichtlijn.
- Waterprojecten richten zich onder andere op: verminderen van nutriënten en gebruik van gewasbestrijdingsmiddelen, anti-verdroging, vernatting en klimaatadaptatie.
- Voorbeelden waterprojecten: aanleg natuurvriendelijke oevers en verbetering waterhuishouding onder meer door onderwaterdrainage of beekherstel.
- Samenwerking met waterschappen is leidend, omdat zij de grootste bijdrage leveren aan de nationale cofinanciering.
- Meeste openstellingen zijn succesvol, zelfs meer subsidie aangevraagd dan beschikbaar.
- Via nationale middelen hebben de waterschappen en provincies tot en met 2020 een extra bedrag ingezet van € 120 mln.
- 191 waterprojecten zijn in de periode 2015 – 2020 binnen het POP3 gestart, waarvoor € 301 mln. beschikbaar is gesteld.
- De POP3-waterprojecten zijn onderdeel van de 720 projecten binnen het nationale programma Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).
- Inmiddels zijn er 49 projecten afgerond met een totale waarde van € 32 mln.
- Er is een bedrag van € 65 miljoen uitbetaald op dit onderdeel.

Interview

Appelcider voor landschapsherstel

Bij IESSEL Cider maken Rob le Rutte en Marin van Sprang ciders van oude appel- en perenrassen uit de hoogstamboomgaarden langs de IJssel. In 2020 konden zij met hulp van LEADER-subsidie twee machines kopen, de diversiteit aan producten verder ontwikkelen en de marketing verbeteren. IESSEL Cider is gehuisvest in het idyllisch gelegen Klooster Nieuw Sion in Diepenveen.

Rob le Rutte van IESSEL Cider in Overijssel meet het suikergehalte in het sap. Dat is een indicatie voor het te verwachten alcoholpercentage van de cider.

Optimaliseren productie van ambachtelijke ciderbereiding en verkoop

In 2020 startte met POP-geld in de provincie Overijssel het LEADER-project 'Optimaliseren productie van ambachtelijke ciderbereiding en regionale verkoop'. Looptijd: 2 jaar. Doelen:

- Het optimaliseren van het productieproces van [IESSEL Cider](#).
- Een kwalitatief betere verwerking van het fruit en de ontwikkeling van meer diverse producten.
- Het professionaliseren van de marketing gericht op de regio.

Eind negentiende eeuw kenmerkte het Overijsselse gebied rondom de IJssel zich door boerderijen met akkers en weilanden. In de wei stonden hoge fruitbomen, waaronder het vee kon grazen. In de jaren zestig van de vorige eeuw intensiverde de landbouw. Boeren stapten over op alleen veeteelt, omdat dat financieel meer voordeel opleverde. Slechts een enkeling specialiseerde zich als fruitteler. Veel hoogstamboomgaarden verdwenen uit de IJsselvallei, en met de bomen ook de traditionele fruitrassen.

Fruitbomen horen in de IJsselvallei

Landschapsbeheer Nederland trok eind twintigste eeuw aan de bel: "Als we nu niets doen, verdwijnt de hoogstamboomgaard helemaal." Met acties als 'Houd de bongerd hoog', het instellen van zogenoemde 'hoogstambrigades', aanplantsubsidies voor particulieren en scholing gericht op snoeien, keerde de karakteristieke hoogstamboomgaard langs de IJssel terug in het landschap. De meeste boomgaarden zijn nu in bezit van bewoners in het buitengebied.

Van hoogstambrigade tot sap-pers

Le Rutte is al jaren coördinator van de hoogstambrigade in Deventer. In de winter helpen de vrijwilligers van de brigade met het snoeien van de fruitbomen bij de particuliere bezitters. Maar wat doe je met het fruit dat de bomen in september en oktober geven? Le Rutte: "Het is leuk voor een appeltaart of appelmoes, maar grotere hoeveelheden fruit kun je op die manier niet kwijt." Le Rutte ontdekte in het Duitse Kassel een mobiele sap-pers.

Tijdens een symposium over de toekomst van de hoogstamboomgaard in de herfst van 2005 werd gekeken of er interesse was in zo'n pers.

Particuliere eigenaars van hoogstamfruitbomen konden hun appels en peren brengen en laten persen. De pers bleek een succes: op die eerste dag werd er 7 ton fruit geperst! Een machinebouwer uit de buurt heeft vervolgens zelf een 'sap-mobiel' gebouwd. Nederland kent inmiddels vijftien mobiele sap-persmachines, waarvan er drie in de IJsselvallei staan.

Experimenteren in kippenschuur

In 2007 werd de Stichting IJsselboomgaarden opgericht. Het doel is om het duurzaam behouden van hoogstamfruitboomgaarden in de IJsselstreek door eigenaren en beheerders met kennis en ervaring te ondersteunen. Daar werd het idee geboren om het fruit ook te verwerken tot cider. "Het startte met experimenteren in een kippenschuur," herinnert

Le Rutte zich. Daarna werkte de stichting van 2012 tot 2015 samen met de [wetenschapswinkel van de Wageningen UR](#) verder aan het plan.

Inmiddels is het idee uitgegroeid tot het bedrijf IESSEL Cider. Het fruit wordt verwerkt en het sap vergist, de gebottelde cider is voorzien van subtiele etiketten en regionale afzetkanalen zijn gevonden. In de herfst kunnen particuliere bezitters van hoogstamboomgaarden hun fruit brengen. Voor elke 10 kilo appels en peren – goed voor 6 liter cider – ontvangt een fruitdonateur die dat wil een halveliterfles cider. De rest wordt verkocht, vooral aan winkels met streekproducten. In 2019 werd 3.500 liter cider gemaakt; in 2020 7.500 liter.

LEADER-subsidie

Le Rutte en zijn compagnon willen het concept graag verder professionaliseren. In 2020 hebben zij daarvoor een LEADER-subsidie ontvangen. Hiermee kochten zij een efficiëntere pers en een machine die het wassen en *schredderen* van het fruit combineert. Ook ontvingen zij subsidie voor productontwikkeling. Naast de bestaande ciders, zijn er nu onder meer een ijscider – dat is een Canadese uitvinding – en een appelport. Tot slot is de marketing onder de loep genomen en hopen de mannen nieuwe afzetpunten te vinden.

Naast een financiële stimulans heeft de LEADER-subsidie volgens Le Rutte ervoor gezorgd "dat je goed nadenkt over wat je écht wilt bereiken." De Lokale Actiegroep (LAG) is een belangrijke supporter geweest in het hele traject. In september wordt de nieuwe pers uitgepakt. Dan start het proefdraaien. "Zonder subsidie was het niet gelukt."

“

Als we nu niets doen, verdwijnt de hoogstamboomgaard

Thema 5

LEADER (sociaaleconomische ontwikkelingen van het platteland)

In het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) is geld beschikbaar voor de maatregel 'LEADER'. De LEADER-aanpak stimuleert samenwerking en innovatie van onderop en draagt zo bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland.

Lokale ontwikkelingen

LEADER staat voor Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale, vrij vertaald als Samenwerking voor plattelandsontwikkeling. LEADER is gericht op lokale ontwikkelingen, vanuit de gemeenschap zelf. Het doel is om plattelandseconomieën en -gemeenschappen te ondersteunen en zo banen te scheppen en de leefomstandigheden in plattelandsgebieden te verbeteren.

Lokale Actiegroep

Voor het stimuleren van lokale ontwikkelingen in plattelandsgebieden heeft elke provincie voor tenminste één gebied een Lokale Actiegroep (LAG) ingesteld. In Nederland zijn er 20 LAG's/LEADER-gebieden. Een LAG stelt een lokale ontwikkelingsstrategie op, waarbij de nadruk ligt op groei en banen en op het verbeteren van de leefomstandigheden in plattelandsgebieden via bedrijfsontwikkeling, innovatie en samenwerkingsactiviteiten.

In 2020 zijn er binnen dit thema in totaal 7 openstellingen geweest.

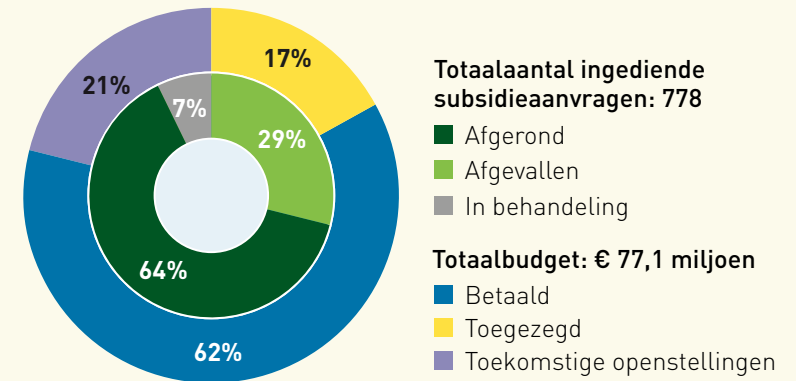
Figuur 7. Uitputting budget LEADER op 31 december 2020 (totaalbudget EU en nationaal € 77 miljoen)

Maatregelen om lokale initiatieven te stimuleren (LEADER)

- In de periode 2015-2020 zijn de volgende maatregelen opgesteld:
 - Steun voor de uitvoering van concrete LEADER-projecten.
 - Voorbereiding en uitvoering samenwerking LAG.
 - Regeling lopende kosten en dynamisering LEADER.
- In Nederland zijn 20 LEADER-groepen (LAG's) actief. De resultaten van deze LAG's zijn wisselend.
- LEADER-groepen die op 31 december 2020 hun budget voor minimaal 95% verplicht hadden of projectaanvragen in behandeling hadden, krijgen extra budget uit de middelen voor POP3+. Negen provincies hebben hiermee extra budget gekregen voor de LEADER-groepen.
- In 2020 is het aantal gestarte projecten gegroeid tot 495 projecten. Dat is een forse toename t.o.v. 2019 toen 319 projecten een subsidietoezegging hadden ontvangen.

Interview

Met minder dieren meer verdienen

De mobiele kippenstal van project 'Fladderfarm mobiel' (Egg & People) is een nieuw concept, waarbij kippenboer Peter van Agt met minder dieren toch een goede boterham kan verdienen. Samen met Erik van den Oord is dit Brabantse project tot stand gekomen. Het project heeft POP3-subsidie ontvangen onder de maatregel 'Samenwerking voor innovatie'.

Van links naar rechts: Peter van Agt, Erik van den Oord en Martin Houben (directeur boomkwekerij Udenhout) van het project 'Fladderfarm mobiel' in Brabant.

Fladderfarm

In 2019 startte in Noord-Brabant met POP-subsidie het POP-project 'Fladderfarm mobiel'. Looptijd: 3 jaar. Doelen:

- Verder ontwikkelen van een mobiele kippenstal (kipcaravan), waarin op kleinschalige wijze kippen eieren leggen.
- De kipcaravan heeft alle voorzieningen van een moderne stal, waaronder legnesten en een klimaatcomputer.
- Ontwikkelen en uitrollen van een businessmodel binnen de pluimveehouderij (met *egg-drives*). Hiermee wordt met minder dieren meer geld verdiend.
- Er wordt een abonnementsmodel opgezet, dat wordt uitgetest in de metropoolregio Eindhoven.

Van den Oord kent Van Agt al sinds de schoolbanken, maar bij een ondernemersborrel in Oirschot hebben ze de handen ineen geslagen. Van den Oord: "Peter had op een vakantie in Oostenrijk het idee van een mobiele stal gezien. Hij wilde dat hier in Nederland graag uitvoeren, maar wist niet precies hoe hij het moest aanpakken. Kippen houden is een vak apart en Peter is daar heel goed in. En ik ben gespecialiseerd in nieuwe business-modellen en heb een groot netwerk dat goed van pas kwam bij de ontwikkeling van dit initiatief. Samen zijn we het experiment aangegaan."

Kipcaravan met egg-drive

De kipcaravan is een mobiel en compleet zelfvoorzienend stalsysteem met zonnepanelen en regenwateropvang. De caravan biedt ruimte aan circa 250 kippen met een paar hanen en staat op locaties in de natuur. Kippen zijn van nature bosdieren. Onder de beschutting van

bomen en struiken kunnen ze hun kostje bij elkaar scharrelen. De eieren worden rechtstreeks aan consumenten verkocht via een mobiele eierautomaat, de zogenoemde egg-drive. Deze staat in de nabijheid van de kipcaravans. De kipcaravan is in eigen beheer ontworpen en gebouwd door een Nederlandse constructeur die zijn werkplaats heeft in een vrijgekomen agrarisch bedrijfsgebouw (VAB).

Hulpboeren

"De kipcaravans staan nu aan de Groene Corridor, een groene verbinding tussen Eindhoven, Oirschot en Nationaal Landschap Het Groene Woud. Ze staan daar onder andere bij boomkwekerij Udenhout, en worden elke twee weken zo'n 100 meter verplaatst." Lachend vervolgt Van den Oord: "Het is dus niet zo dat we ermee gaan rondrijden, hoor! Als we bijvoorbeeld een perceel van 600 meter hebben dan kunnen we de caravan een stuk of zes keer verzetten."

En de *egg-drive* blijft dan op dezelfde plek staan. Hulpboeren – mensen met een arbeidskans – worden betrokken bij het verzorgen van de dieren en hebben daarmee een mooie dagbesteding.”

Tevreden subsidieaanvragers

Van den Oord vertelt dat hij tevreden is over hoe de POP3-subsidie-aanvraag is verlopen. “Ja, dat traject is best goed gegaan. Tuurlijk is zo’n aanvraag best veel werk, maar het is een groot project en we hebben ook een forse financiële bijdrage gekregen. En met de hulp van [provincie Noord-Brabant](#) en [Stimulus](#) hebben we snel een *quick scan* kunnen doen, waarbij gekeken is naar de haalbaarheid van het project. Er zat ook veel positieve energie op, en mensen die de eieren kochten waren heel enthousiast. Dus daarmee merkten we al meteen dat we een goed concept te pakken hadden.”

Betere prijs voor de kippenboer

De goede boterham voor familie Van Agt zit hem in het kleinschalige met lokale afnemers. Van den Oord: “De hele tussenketen van supermarkt et cetera is er tussenuit. Mensen hebben kakelverse eitjes, en betalen niet meer dan in de supermarkt. Maar wij ontvangen een betere prijs.” Primaire winst zit hem dus in de eieren. Peter van Agt kan met minder dieren meer verdienen. En bovendien krijgen de kopers meer waar voor hun geld: ze dragen hiermee bij aan extra dierenwelzijn, lagere CO2- en stikstofuitstoot en een bijzondere dagbesteding voor mensen met een arbeidskans.

Oproep

Van den Oord voegt tot slot nog toe: “Als er mensen zijn die dit lezen, deze gedachte omarmen en dit samen met ons tot een succes willen maken: [meld je dan bij ons!](#) Dat kan een zorginstelling zijn die een dagbesteding zoekt, iemand die een mooie locatie heeft waar de kipcaravan kan staan of iemand die onze eieren wil opnemen in zijn assortiment. Wij komen graag met hen in contact.”

“

Er zat veel
positieve
energie op

Communicatie

Communicatie over de opzet van het programma, de openstellingen en de resultaten van de projecten is essentieel voor het gezamenlijke doel: bijdragen aan een vitaal platteland, waar boeren investeren in een duurzame en innovatieve landbouw en een goede boterham verdienen, burgers en boeren met elkaar in verbinding staan en we met z'n allen genieten van een prachtige natuur en biodiversiteit.

Samenwerken in communicatie

Het ministerie van LNV, provincies, RVO, BIJ12 en het Regiebureau POP zetten hun communicatiemiddelen in om de doelgroepen te bereiken en werken daarbij steeds nauwer samen. Verbinden van projecten, kennis en mensen, zowel op nationaal als Europees niveau, is een rol die de bij de Nationale Support Unit, onderdeel van het Regiebureau POP

belegd is. Ook via het Netwerk Platteland wordt bekendheid gegeven aan het programma en de resultaten op landelijk niveau; onder meer via de nieuwe website [Netwerk Platteland](#), digitale themanummers en nieuwsbrieven, social media-kanalen en bijeenkomsten om kennis te delen.

Corona en communicatie

De coronapandemie zorgde in 2020 voor extra uitdagingen op het gebied van communiceren en netwerken. De focus lag op het organiseren van webinars; veldbezoeken en fysieke bijeenkomsten konden helaas niet doorgaan. De vaardigheden in het organiseren van online bijeenkomsten via allerlei platforms zijn enorm vergroot. Ondanks het gemis van fysiek ontmoeten en netwerken, bleek online kennis en ervaring delen ook waardevol. De reisafstand valt weg en presentaties worden teruggebracht tot de essentie.

GLB-netwerk

Vanuit het Regiebureau is in 2020 intensief meegedacht over de toekomst: het Nationaal Strategisch Plan voor het Europees landbouwbeleid (NSP-GLB), dat vanaf 2023 start, en de transitieperiode POP3+ (2021-2022). De NSU heeft vanuit een NSP-werkgroep het voortouw bij het ontwerp van het nieuw op te zetten GLB-netwerk en is actief betrokken geweest bij een aantal online bijeenkomsten op Europees niveau over dit onderwerp.

Kennis vergroten door samenwerken

Afgelopen jaar zocht het Regiebureau een nauwere samenwerking met Nederlandse netwerkpartners, waaronder andere programma's, om de aanwezige kennis te bundelen en verder te brengen:

- ZLTO, Delphy, LNV en het Regiebureau POP namen het initiatief voor de Leerreis Nutriëntenkringloop. Later zijn LTO Noord, DLV Advies, NCM en WUR aangehaakt. De Leerreis startte in 2020 met regionale online bijeenkomsten en heeft in 2021 een landelijk vervolg.
- De Topsectoren Tuinbouw & Uitgangsmateriaal en Agri & Food, BO Akkerbouw en het Regiebureau POP organiseerden in september 2020 de netwerkbijeenkomst 'Plantgezondheid', waar 70 onderzoekers, projectleiders, bestuurders en beleidsmedewerkers de stand van zaken van innovatie en onderzoek bespraken.
- Voor de organisatie van de jaarlijkse netwerkconferentie sloegen het Regieteam Transitie, het Programmateam GLB-NSP en het Regiebureau POP de handen ineen. Het thema: 'I'm in! Over POP3 en het nieuwe GLB'.
- Begin 2020 heeft het Regiebureau POP aan het onderzoeks- en adviesbureau Delphy de opdracht gegeven om te onderzoeken op welke wijze de kennis uit de POP-projecten beter kan doorstromen naar het boeren erf. De uitvoering van de opdracht liep door in 2021.

Enkele resultaten op communicatiegebied

- In 2020 is opnieuw aandacht besteed aan het toegankelijker maken van de informatie over het POP3 door met verhalen en infographics te werken en de vormgeving van communicatiemiddelen, waaronder de jaarverslagen, aantrekkelijk te maken. Ook het gebruik van sociale media is meer gemeengoed gevonden.
- De websites Netwerk Platteland en Regiebureau POP zijn samengevoegd. Eind november 2020 is de nieuwe website [Netwerk Platteland](#) gelanceerd. Ook de Innovatiedatabase is vernieuwd en uitgebreid met andere maatregelen. De database heeft de naam: [POP3-projectenoverzicht](#). Er staan inmiddels bijna 300 POP3-projecten in.
- Vanuit het programma zijn in 2020 in totaal 5 landelijke bijeenkomsten/ evenementen georganiseerd, waaraan ruim 2.135 mensen deelnamen. Door de coronacrisis was het aantal bijeenkomsten lager dan vorig jaar, maar doordat bijeenkomsten online plaatsvonden, was het aantal deelnemers een stuk hoger. De bijeenkomsten:
 - Netwerkbijeenkomst 'Plantgezondheid'.
 - Webinar 'Ondersteunen van aanvragers POP3-subsidie'.
 - Vierde masterclass 'Innovatie'.
 - Landelijke LEADER-dag 2020 op 2 oktober, georganiseerd door de LEADER-groepen van Overijssel, de provincie Overijssel en het Regiebureau POP. Er was gekozen voor een hybride vorm. Een kleine groep mensen nam in de ochtend fysiek deel aan de bijeenkomst vanuit het Holstohuis in Olst, in de middag kon iedereen online deelnemen.

Thema's die aan de orde kwamen: vrijwilligers, herbestemming erfgoed, streekproducten en jongeren op het platteland. Er namen ruim 220 mensen deel.

- Netwerkkonferentie 'I'm in! Over POP3 en het nieuwe GLB' op 3 december, georganiseerd door het Regiebureau POP, het Regieteam Transitie en het Programmteam GLB-NSP. Door de coronamaatregelen is gekozen voor een online conferentie van 2 dagen. Minister Carola Schouten en gedeputeerden Staghouter en De Bat leverden een bijdrage. Het aantal deelnemers dat zich had ingeschreven voor de online bijeenkomsten was 900. De conferentie werd gewaardeerd met een 7,3.
- Voor de Rural Inspiration Awards 2020 diende het Regiebureau 3 Nederlandse projecten in bij de ENRD. Brickz was een van de 71 genomineerden voor die prijs. De ENRD riep het Overijsselse innovatieproject 'Brickz: natural soil improver' uit tot winnaar in de categorie Bio-economie! De prijs werd op 25 juni uitgereikt via een online evenement.

Tom Bade, projectleider 'Brickz: natural soil improver', toont zijn Rural Inspiration Award 2020 (foto: Tom Bade).

- In 2020 is vervolg gegeven aan het maken van themanummers in samenwerking met de netwerkpartners van het Netwerk Platteland. Met themanummers laat het Regiebureau POP zien hoe het POP3-programma bijdraagt aan maatschappelijke opgaven en wordt een aantal POP3-projecten in het zonnetje gezet. De eerste editie in 2020 ging over het thema '[Boer in de keten](#)'. Tijdens de coronacrisis was de aandacht voor korte ketens groot. Daarna volgde het themanummer '[Agrarisch waterbeheer](#)', waarin verschillende projecten op het gebied van water zijn opgenomen. De themanummers zijn verstuurd naar 1.750 abonnees.
- In 2020 zijn 49 nieuwsberichten op de website geplaatst en 8 digitale nieuwsbrieven over het programma verstuurd naar 1.750 abonnees.
- In 2020 is een [almanak met projecten op het gebied van plantgezondheid](#) ontwikkeld. De almanak bevat 19 POP3-projecten, maar ook projecten uit andere programma's zoals Topsector Agro & Fruit en BO Akkerbouw. De almanak ondersteunde de bijeenkomst Plantgezondheid op 23 september 2020.

Omsslagen van de in 2020 gepubliceerde themanummers 'Agrarisch waterbeheer' en 'De boer in de keten'.

Plattelands
Ontwikkelings
Programma
Regiebureau

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Colofon

Uitgave

Regiebureau POP

Foto's

Phil Nijhuis – pagina: 2, 4, 8, 10
t/m 13, 28 t/m 31, 40 t/m 43, 49
Paul Tolenaar – pagina: 1, 7, 17,
21 t/m 24, 26, 48
Gerlinde Schrijver – pagina:
34 t/m 37
Maarten de Kok Fotografie –
pagina: 44

Interviews

Roza tekst, Corianne Roza –
pagina: 21 t/m 24, 28 t/m 31
Boerentaal, Janet Beekman –
pagina: 10 t/m 13
Regiebureau POP, Elona Moerdijk –
pagina: 34 t/m 37
Regiebureau POP, Mirjam Bont –
pagina: 40 t/m 43

Vormgeving

Xerox/Osage

Publicatiedatum

Augustus 2021

Website

[Netwerk Platteland](#)

Contact

Regiebureau POP
088-041 4501

Postadres

Regiebureau POP
Postbus 2755
3500 GT Utrecht

